

”I virkeligheden er det jo ikke tiggeriet, der er det store problem”

Stranger-danger-diskurs i en dansk kontekst

Emilie Willads Petersen
University of Copenhagen
thd788@alumni.ku.dk / emiliewilladspetersen@gmail.com

Abstract

This study investigates how the stranger danger discourse as described by Ahmed (2000) can be understood in a Danish context. It asks the questions of how fear as a phenomenon occurs during legislative processes and how it affects the social identities ascribed to the participants involved in the process. These questions are examined through a critical discourse analysis of the legislative process of an anti-begging law that was passed by the Danish Parliament in 2017. The analysis shows that the identification of participants is primarily based on either the presence or absence of the categories ‘dwelling’ and ‘Danishness’. Activation of the two categories form a social hierarchy through which the participant in the lowest position, in this case foreign homeless people, are recognized as strangers. The study concludes that the presence of people recognized as strangers in a Danish societal context becomes an image of the end of the Welfare State, and in order to keep status quo it leads to a wish of disposal of the deviating element. In this way the anti-begging law and the legislative process around it becomes an illustrative example of how the stranger danger discourse can be (re)produced on a political level.

Introduktion

Frygt forekommer som et alment menneskeligt fænomen. Hvem eller hvad man frygter, afhænger af en række forskellige parametre og af, hvem man er (jf. Ahmed 2014: 68), men overordnet set kan frygt beskrives som et fænomen, der indeholder en forventning om, at nogen eller noget vil påføre én skade eller ubehag (Ahmed 2014: 65). Frygt forekommer hos alle, men kodningen af træk ved andre individer som ’frygtskabende’ eller ’utryghedsskabende’ er baseret på samfundsmæssige eller historiskbetingede stereotyper. Frygtobjekter skabes derved ikke i den enkeltes sind, men reproduceres i mødet mellem den frygtende og den frygtede. Dette sker, ud fra hvilke associationer og stereotyper den frygtede skaber hos den frygtende. Ahmed bruger den sorte mand som eksempel på, hvordan historiske associationer og stereotyper kan være med til at gøre individer til frygtobjekter i nutiden. Hun beskriver det således:

“The movement of fear between signs is what allows the object of fear to be generated in the present (the Negro *is* an animal, bad, mean, ugly). The movement between signs allows others to be attributed with emotional value, as ‘being fearsome’.” (Ahmed 2014: 66-67, forfatterens kursivering)

Dvs. at tidligere forståelser og associationer af træk *klistrer* til den frygtedes krop gennem vedkommendes tilstedeværelse i nuet. I Ahmeds eksempel er frygten ikke tilskrevet bestemte handlinger eller en bestemt adfærd. Derimod er det selve den sorte mands tilstedeværelse, der får ham til at fremstå frygtindgydende, hvorved han tilskrives denne betydning. Samtidig bliver det frygtende subjekt også tilskrevet betydning som 'frygtende' eller den, der har legitim ret til at føle frygt.

I en dansk kontekst er der gennem det seneste årti set flere eksempler på, hvordan frygt kan spille en rolle i samfundsdynamikkerne. Dette sås bl.a. ifm. den krisediskurs, der prægede flygtningestrømmene i Europa og Danmark i 2015 (Greussing & Boomgarden 2017), og ifm. en række skærper af hhv. loven for politiets virksomhed (zoneforbuddet, L131, 2017-2018) og straffeloven fra 2017 (tiggeriloven, L215, 2016-2017), som blev til i kølvandet på en stigning af udenlandske hjemløse i særligt københavnsområdet (Skensved et al. 2018). Spørgsmålet, om hvem der har den legitime ret til at afgøre, hvad eller hvem der skaber frygt, er essentielt i denne sammenhæng. For ikke nok med at retten til frygten forekommer afgørende i det enkelte møde mellem individer, har den også betydning på samfundsplan. Begreber som normalitet og afvigelse spiller en stor rolle for den måde, frygten kodes og i høj grad også i spørgsmålet om, hvis frygt der legitimeres (jf. Ahmed 2004). Afviger en persons adfærd eller udseende fra de gældende normer i offentligheden, risikerer vedkommende at blive kategoriseret som *fremmed* og dermed frygtet af beskueren. Eftersom samfundsnormerne typisk defineres ud fra den hvide middelklasse (Ahmed 2000: 31), fremmedgøres personer, der ikke tilfalder denne gruppe; eksempelvis sorte, som det sås i Ahmeds eksempel, eller hjemløse, tiggere og lommetyve (Anderson 1990: 238; i Ahmed 2000: 22). Det er på baggrund af disse strukturer, at man kan tale om en decideret *stranger-danger*-diskurs (Ahmed 2000).

Den *stranger-danger*-diskurs jeg i nærværende undersøgelse henviser til, er baseret på Ahmeds (2000) definition af samme. *Stranger-danger* henviser til en kategorisering af den fremmede som en figur, der, på baggrund af associationer knyttet til vedkommendes krop og karakter, legemliggør en trussel mod det gældende samfundsideal og idealborgeren (Ahmed 2000: 22). Når en fremmed genkendes, er det, bl.a. fordi denne ikke passer ind i den gængse forståelse af samfundet. Ved ikke at passe ind opfattes vedkommende som en trussel mod, det der forstås som status quo, og den fremmede *bliver* gennem sin blotte tilstedeværelse utryghedsskabende for beskueren. Diskursen er derved dybt grundet i social kategorisering, idet genkendelsen af den fremmede synliggør både, hvem der opfattes som *indgruppe*, og hvem der opfattes som *udgruppe* – hvilken gruppe man tilskrives, afhænger af de handlinger, egenskaber eller motiver, der associeres med de dertilhørende medlemmer (jf. Oakes 2004: 109; Sacks 1992). Ifølge Oakes (2004: 103-109) er gruppetilskrivningen ikke statisk. Derimod afhænger kategoriseringen af, hvilke tegn der aktiveres i den gældende sociale kontekst. Når en fremmed kan genkendes og tilskrives kategorien 'frygtsskabende' eller 'utryghedsskabende' blot ved sin tilstedeværelse, er det da et udtryk for, at denne kategoriseres som udgruppe. Generelt ses der en tendens til favorisering af ens egen indgruppe gennem bl.a. individualisering, samt generalisering over individer tilskrevet udgrupper. Sidstnævnte er også kendt som *the outgroup homogeneity effect* (Oakes 2004: 109).

Formålet med denne undersøgelse er at komme nærmere, hvordan *stranger-danger*-diskursen kommer til udtryk i en dansk kontekst. Dette er interessant, da diskursen kan bruges til at iagttage frygt på et strukturelt plan; hvordan den udspiller sig ift. det gældende samfundsideal, og hvis frygt samfundet legitimerer. Med denne undersøgelse ønsker jeg derfor at belyse, hvilken rolle idéen om velfærdsstaten spiller i frygten for fremmede, og hvilke konsekvenser dette kan have for bestemte samfundsgrupper. Nærmere bestemt vil jeg med udgangspunkt i Ahmeds terminologi om frygt og den fremmede og med den kritiske diskursanalyse som værktøj fokusere på, hvordan frygt som fænomen forekommer under lovforslagsbehandlinger af tiggeriloven af 2017, og hvordan frygt påvirker de involverede partcipanternes tilskrivning af sociale identiteter.

Frygten og Staten

Når samfundsnormer ligger til grund for legitimering af frygt, er det værd at kigge på, hvilken samfundsfortælling disse normer bygger på. I en dansk kontekst må man i denne sammenhæng rette blikket mod idéen om velfærdsstaten. På trods af at det danske samfund er præget af forskellige politiske holdninger, kan idéen om velfærdsstaten som en ideal samfundsform ses som grundlæggende for en dansk samfundsforståelse, da den i forskellige former kan dateres tilbage til midten af 1800-tallet (Granov & Andersen 2020). Forståelsen bygger på idéen om, at staten (i større eller mindre grad) holder hånden under befolkningen, så ingen er nødsaget til at leve på gaden pga. fattigdom. Velfærdsstaten kommer ud fra denne forståelse til at fremstå som det ultimativt trygge samfund for dets beboere, idet det i sin homogenitet, hvor samfundet holder hånden under befolkningen, indeholder et sikkerhedsnet. Idealforestillingen om velfærdsstaten kan dog blive udfordret af virkelighedens gadebillede. Tilstedeværelsen af kroppe, der udfører eller associeres til handlinger som tiggeri, bryder med forestillingen om sikkerhedsnettet og fraværet af fattigdom i velfærdsstaten. Mødet med virkeligheden udfordrer forståelsen af det nuværende samfunds som ideelt, idet virkeligheden ikke lever op til forestillingen. Dette kan føre til et behov for at fjerne det udfordrende element (her den fremmede) i kampen for at bevare idealet (idéen om velfærdsstaten i dette tilfælde). Durkheim (2005) har tidligere beskrevet lignende mekanismer ifm. samfundsforståelser baseret på patologiske metaforer, hvor udfordringerne af samfundsidealet beskrives som kræftsvulster, der skal fjernes for at bevare den ellers sunde samfundskrop. Ahmed (2000) beskriver mekanismen således: “The production of safe spaces that have value or ‘ideal character’ involves the expulsion of unlike and undesirable ‘characters’” (s. 27). Ahmeds definition og forståelse af frygt og den fremmede som fænomen i form af *stranger-danger*-diskursen kan dermed også bruges til at forklare, hvorfor der fra en social og politisk vinkel kan føles et behov for at gennemføre love som tiggeriloven af 2017, hvor man gennem en skærpelse af straffeloven ulovliggjorde såkaldt ”utryghedsskabende tiggeri” (Lov nr. 753 af 19.6.2017).

Metode

Ahmeds undersøgelser af *stranger-danger*-diskurs (fx Ahmed 2000) tager udgangspunkt i en social fænomenologisk metodisk tilgang, hvor særligt mødet mellem kroppe som fænomen er i fokus. Metodisk fokuserer hun derved i høj grad på kroppes tilstedeværelse i de sociale praksisser, og

derigennem, hvilke sociale identiteter de tilskrives – hvilke diskursive praksisser de indgår i. Ahmeds tilgang kan ses som baseret på en forståelse, hvor fortolkningen af sociale fænomener (diskursen) producerer den sociale praksis. Umiddelbart kan hendes forståelse derved minde en del om den foucauldianske diskursanalyse, hvor sproget ses som noget, der konstruerer den sociale verden (Fairclough 2001: 233). Jeg vil dog argumentere for at de to alligevel er forskellige, idet Ahmeds analyser og metodik er formet af feministisk og kritisk raceteori. Når jeg i nærværende undersøgelse tager udgangspunkt i Ahmeds teoretiske begreber om *frygt* og *den fremmede*, ligger min analyse derved også i forlængelse af hendes teoretiske baggrund. Metodisk adskiller den sig dog fra Ahmed, idet jeg her vil undersøge *stranger-danger*-diskursen med udgangspunkt i forholdet mellem sprogbrug og sociale praksisser. Et sådant fokus er at finde i den faircloughske kritiske diskursanalyse (herefter CDA).

I CDA opfattes sprog som en social praksis, der er dialektisk relateret til den kontekst den indgår i – som både skabt af og skabende sociale forståelser – og derigennem også den sociale realitet, dvs. konsekvenserne af de sociale normer (Jiwani & Richardson 2011: 242). Diskurser udtrykt i kommunikative begivenheder, fx en tekst eller en tale, forstås derfor som både afspejlende og aktivt bidragende til kulturelle og sociale forandringer. Analytisk består CDA's diskursbegreb altså af tre niveauer: selve teksten (fx en tale), den diskursive praksis omkring denne og de bredere sociokulturelle praksisser, som den diskursive praksis (re)producerer (Jiwani & Richardson 2011: 242). Idet CDA indeholder et nærsprogligt fokus baseret på bl.a. den systemisk funktionelle lingvistik (herefter SFL; ved Halliday, se Andersen & Holsting 2015), kan metoden ifm. denne undersøgelse også bruges til at identificere, hvordan *stranger-danger*-diskursen ikke kun producerer den sociale praksis, men også kan være med til at reproducere bestemte stereotyper og menneskesyn. Samtidig kan den også bruges til at synliggøre, hvilken rolle idealforestillingen om velfærdsstaten spiller i den diskursive praksis, eftersom hvis den reproduceres, vil det være synligt på alle tre niveauer af den diskursive kommunikation (jf. van Dijk 2005; i Jiwani & Richardson 2011: 242).

For at kunne identificere ovenstående strukturer ift. *stranger-danger*-diskursen vil den følgende analyse fokusere på, hvilke partcipanter (deltagere) der kommer til syne under lovforslagsbehandlingerne, samt hvilke sociale identiteter disse tilskrives. Som beskrevet i tidligere afsnit er *stranger-danger*-diskursen grundet i social kategorisering. Dvs. at i genkendelsen af den fremmede defineres både et *dem* og et *os*. Fremmedheden som hhv. social og sproglig konstruktion kendetegnes altså ved en uligevægt mellem partcipanterne. For at kunne identificere de sociale kategorier, der definerer partcipanterne i lovforslagsbehandlingerne, samt de sociale identiteter, de tilskrives, vil jeg på det tekstuelle plan undersøge, hvilke sproglige valg der er taget, ud fra de mulige variationer af sætningsstrukturer (*hvad* der sættes i fokus) og af hhv. *processer* (typisk realiseret ved verbaler), *partcipanter* (typisk realiseret ved nominaler) og *cirkumstantialer* (typisk realiseret ved adverbialer; Fairclough 1995: 104). Dette kan eksempelvis komme til udtryk ift. individualisering/generalisering af ind- og udgruppe i benævnelserne af partcipanterne eller i hvor høj grad partcipanterne tilskrives agens gennem processerne.

Tiggeriloven som case

Tiggeriloven af 2017 blev vedtaget som en skærpelse af straffeloven ved hastebehandling i Folketinget d. 19. juni 2017. Den var en del af en større indsats mod en stigning i antallet af hjemløse europæiske migranter i det danske gadebillede – særligt i København. Skærpelsen af loven var fokuseret omkring det, regeringen karakteriserede som ”utryghedsskabende tiggeri” (Lov nr. 753 af 19.6.2017), hvilket bl.a. indebar tiggeri i gågader, ved stationer og i offentlige transportmidler. Derudover medførte den en straf for tiggeri på 14 dages fængsel i førstegangstilfælde uden krav om forudgående advarsel fra politiet. Argumentet for skærpelsen var, at tiggeri de ovenfor nævnte steder ansås som ”særligt generende for andre personer” (fremsættelse, L 215 2016-2017).

Da lovforslagsbehandlingerne består af en stor mængde materiale, har jeg valgt at indskrænke mit analysefelt til de sproglige elementer i førstebehandlingen af lovforslaget. Her debatterer folketingsmedlemmerne forslagetets store linjer, hvorfor den giver et godt indblik i både den gældende diskurs omkring ”utryghedsskabende tiggeri” samt den rolle, idéen om velfærdsstaten spiller heri. Behandlingen består af en fremsættelsestale, hvor den daværende justitsminister fremsætter lovforslaget, ordførertaler på vegne af de repræsenterede partier i Folketinget samt kommentarer til disse. Den følgende analyse inddrager eksempler fra hhv. fremsættelsestalen som etablerende element for den kommunikative begivenhed og derved den diskursive praksis samt uddrag fra ordførertalerne, som eksempler på hvordan den etablerede diskurs behandles og hhv. godtages eller afvises af ordførerne for de politiske partier.

Analyse

Jeg vil indlede denne analyse med at kaste et blik på fremsættelsestalen af lovforslaget. Denne er interessant, da den i kraft af sin rolle i lovforslagsbehandlingernes struktur har en etablerende funktion, idet den sætter den diskursive ramme for den efterfølgende debat og behandling af lovforslaget, som ordførerne tvinges til at forholde til. Ift. handlingerne af tiggeriloven betyder dette, at hvad der sætningsstrukturelt sættes i fokus i denne tale, kan være afgørende for, hvad der forstås ved fænomenet *utryghedsskabende tiggeri*. Følgende citat er indledningen til Søren Pape Poulsens (daværende justitsminister) fremsættelsestale af lovforslaget (L215, 2016-2017):

- (1) ”Regeringen ønsker at sætte ind mod udenlandske tilrejsende, som slår lejr på offentlige steder, f.eks. i parker og på offentlige veje, og som ved deres ophold skaber utryghed og gener for både omkringboende og forbipasserende. Det er afgørende, at borgerne kan færdes trygt i det offentlige rum...” (Søren Pape Poulsen, fremsættelsestale)

Det er bemærkelsesværdigt i denne indledning, at selve den tiggende handling eller ”utryghedsskabende tiggeri” ikke nævnes, på trods af at det umiddelbart fremstår som hovedfokusset for selve lovforslaget. At den daværende justitsminister i stedet vælger at lægge fokus på den sociale gruppe ”udenlandske tilrejsende, som slår lejr på offentlige steder”, ved at gøre disse til objekt for indledningens hovedsætning, præsupponerer, at den definition af fænomenet *utryghedsskabende tiggeri*, der ligger til grund for lovforslaget, ikke er defineret ud fra selve

handlingen *at tigge*. Derimod lader det i stedet til at være defineret ud fra en gruppe, der i dette tilfælde karakteriseres som associeret til handlingen. I ahmedske termer *klistrer* kategorien 'utyghedsskabende' dermed til gruppen, "udenlandske tilrejsende...", hvilket betyder, at medlemmer af gruppen ikke behøver at udføre den tiggende handling, førend de associeres med den og kategoriseres som 'utyghedsskabende' – det utyghedsskabende opfattes som en iboende kategori ved selve gruppen. Dette bliver også tydeligt gennem den løbende begrebsafklaring af *utyghedsskabende tiggeri*, der forløber gennem førstebehandlingen. I eks. 2. kommer dette til udtryk gennem Stampes forsøg på at klargøre, hvilken problemstilling der diskuteres under handlingerne.

- (2) "For i virkeligheden er det jo ikke tiggeriet, der er det store problem. Det er jo tilstedeværelsen af udenlandske hjemløse, som er et problem for Danmark, og det er det af den grund, at vi lever i et velfærdssamfund, hvor vi har gjort en masse for, at folk netop ikke skal leve på gaden, og når danskere lever på gaden, er der som regel andre grunde til det end fattigdom." (Zenia Stampe, RV)

Trods Stampes gennemgående modstand mod lovforslaget (ikke vist her), erkender hun en problematik i tilstedeværelsen af de udenlandske hjemløse. Ligesom i Poulsens fremsættelsestale indeholder Stampes udlægning et fokus på ubehaget i mødet med medlemmer af gruppen. Samtidig differentierer hun mellem baggrunden for dansk og udenlandsk hjemløshed, ved at fraskrive muligheden for at dansk hjemløshed kan være grundet i fattigdom. Man kan argumentere for at denne fraskrivelse grunder i forståelsen af velfærdsstaten som skabt til at fjerne fattigdom gennem bl.a. offentlig støtte. 'Dansk hjemløshed' som resultat af fattigdom ville da betyde, at den danske velfærdsmodel ikke fungerede, og da denne ofte fremhæves som et af grundelementerne i den danske identitet ville et brud på forståelsen af modellen også betyde et brud på den danske identitet. Ved at differentiere mellem baggrunden for dansk og udenlandsk hjemløshed kan forståelsen af den danske velfærdsmodel som ideel bevares, på bekostning af en forstærket fremmedgørelse af de udenlandske hjemløse. Ahmeds (2000) beskrivelse af fremmede som genkendt, bl.a. fordi de ikke passer ind i den gængse forståelse af samfundet, passer derved godt ind i den forståelse af de udenlandske hjemløse, som fremlægges i både Poulsens og Stampes udtalelser (uddrag 1 og 2). Dermed kan fremhævelserne af 'omkringboende'/'forbipasserende'/'borgere' (uddrag 1) og 'Danmark' (uddrag 2) som dem, de "udenlandske tilrejsende..."/"udenlandske hjemløse" *skaber* utyghed/ubehag hos, også forstås som en legitimering af førstnævntes utyghed, som tildeler dem rollen som *de utrygge* i kraft af sidstnævntes rolle som *utyghedsskabende*.

Det er også værd at bemærke Poulsens og Stampes fokus på de tilrejsende som "udenlandske", da det medfører en diskursiv forståelse af denne gruppe som forskellig fra de andre og indeholder dermed også et fremmedgørende element. Dette er med til at etablere gruppen som nogen, der i gadebilledet kan genkendes som fremmede i kraft af deres udadtil manglende tilhørsforhold til Danmark. Sammen med tilskrivning af gruppen som et utyghedsskabende element i det offentlige rum, etableres en diskurs, der lægger sig tæt op ad Ahmeds *stranger-danger*-diskurs, hvor de "udenlandske tilrejsende..."/"udenlandske hjemløse" (herefter udenlandske hjemløse) forekommer

som *stranger-danger*-elementet. I de følgende afsnit vil jeg kigge nærmere på, hvilke partcipanter der inddrages i diskursen, samt hvilke sociale identiteter de tilskrives.

Participanter og sociale identiteter

Når Poulsen i sin fremsættelsestale af lovforslaget udpeger de ”udenlandske hjemløse” som utryghedsskabende element, etablerer han en kategori, der definerer de involverede ud fra et fokus på opfattet nationalitet og tilhørsforhold til Danmark. De kroppe, der opfattes som ”udenlandske”, forekommer som stående i kontrast til dem, der kan passere som danske, i kraft af tilskrivningen af førstnævnte som ’utryghedsskabende fremmede’. Dermed forekommer ’danskhed’ også som en positiv markør, idet den står i kontrast til førnævnte. Jeg vælger her at lægge vægt på, at kategorien ikke tager udgangspunkt i den enkeltes egentlige statsborgerskab eller kulturelle tilhørsforhold, men derimod er baseret på beskuerens opfattelse. Evnen til at kunne passere (eng. *passing*, jf. Goffman 2014; Larsen 1969) som noget eller nogen afhænger derved af ydre træk, såsom adfærd og udseende. For at kunne passere som ’dansk’ kræver det derved, at man udadtil stemmer overens med forestillingen om en dansk person. I en skandinavisk kontekst kan man argumentere for, at en sådan forestilling bl.a. er baseret på ’hvidhed’ (jf. Hübinette & Lundström 2014). Jeg ser denne evne som konstituerende for kategorien, idet evnen til at passere forekommer afgørende for, hvorvidt man i denne sammenhæng tilskrives den sociale identitet ’utryghedsskabende fremmed’.

I kontrasten mellem de udenlandske hjemløse og Poulsens ”omkringboende og forbigående” og ”borgerne” (se uddrag 1) forekommer der udover kategorien ’danskhed’ også at være et fokus på ’bolig’ som kategori. Bolig-kategorien fremstår endnu tydeligere som et essentielt element i skellet mellem de involverede partcipanter i de efterfølgende ordførertaler, idet den bruges til at fremhæve en kontrast mellem en generel forståelse af ’danske borgere’ og ’danske hjemløse’. Kontrastering forekommer gennem en specificering af ’danske hjemløse’ som en gruppe for sig, der adskiller sig fra de udenlandske hjemløse i deres tilstedeværelse af ’danskhed’, men stadig har kategorien (manglende) ’bolig’ til fælles med dem. Tabel 1 viser, hvordan denne differentiering kommer til udtryk, ud fra hvilke nominaler de to hjemløse-grupper benævnes under. Der forekommer også steder i lovforslagsbehandlingen, hvor kategorien ’danskhed’ ikke er aktiveret (se midterste kolonne). Disse henviser alle til en generel forståelse af ’personer uden bolig’.

Tabellen viser at tilstedeværelse af ’danskhed’ hos personer, der kategoriseres som ’hjemløse’, medfører en høj grad af individualisering, idet de overvejende fremhæves i ental og med lettere romantiserede henvisninger til bestemte hjemløsetyper (fx *er danske hjemløse ENTEN ”Hus Forbi-sælgeren” ELLER ”den gamle vagabond”*). Fravær af kategorien lader derimod til at medføre en højere grad af generalisering, som bl.a. kommer til udtryk gennem fraværet af entalsbenævnelserne knyttet til de danske hjemløse. Derudover kan den høje grad af variation i benævnelserne også tolkes som et udtryk for en stereotyp baseret på en og samme associationskæde mindende om den historiske stigmatisering af roma-folket (i samfundet etablerede stereotypisering af roma-folket (romaer *er kriminelle og tiggere*, jf. Brems & Timmer 2016: 1)). Med ahmedske termer kan man derved argumentere for, at romastereotypen *klistrer* til alle udenlandske hjemløse.

Tabel 1: Benævnelser af hjemløse på baggrund af kategorien 'danskhed'

Danske hjemløse	Hjemløse	Udenlandske hjemløse
<i>Tilstedeværelse af 'danskhed'</i>	<i>'danskhed' er ikke aktiveret</i>	<i>Fravær af 'danskhed'</i>
<i>danske hjemløse, vores danske hjemløse, Hus Forbi-sælgeren, den gamle vagabond, landevejsridder</i>	<i>en forhutlet stakkel, den forhutlede mand/kvinde, hjemløse, triste menneskeskæbner</i>	<i>udenlandske tilrejsende, tilrejsende, personer der opholder sig i utryghedsskabende lejre, hjemløse udlændinge, udenlandske hjemløse, kriminelle udenlandske hjemløse, roma, folk der kommer hertil fra udlandet for at tigge, østeuropæere og andre udlændinge fra EU-lande, østeuropæiske udlændinge.</i>

Kategorierne 'danskhed' og 'bolig' har indtil videre fremhævet tre partcipanter i lovforslagsbehandlingen, der på hver deres måde er defineret af dem: danske borgere generelt (defineret af + 'danskhed'), danske hjemløse (defineret af + 'danskhed'/'÷ 'bolig') og udenlandske hjemløse (defineret af ÷ 'bolig'/'÷ 'danskhed'). Man kan derudover argumentere for, at udspecificeringen af danske hjemløse som differentieret fra danske borgere generelt tyder på, at der ligesom i fraværet af 'danskhed' ligger en fremmedgørelse i fraværet af 'bolig'. Ahmed (2000: 22) fremhæver med henvisning til Anderson (1990: 238) en lignende pointe i hendes undersøgelse af *stranger-danger*, hvor hun peger på at nærværet af hjemløse minder den gængse borger om risikoen for at miste det, man har (eks. ens bolig). Når de danske hjemløse alligevel refereres til med positive markører såsom individualisering, lader det til, at tilstedeværelsen af 'danskhed' vejer tungere end det fremmedgørende element i fraværet af 'bolig'. Det er dog værd at nævne, at participantens status som del af en såkaldt dansk indgruppe i relation til participanten, 'danske borgere generelt', må opfattes som dynamisk, idet den iboende fremmedgørelse, der ligger i det at være hjemløs, i andre kontekster kan veje tungere. Den tredje participant, de udenlandske hjemløse, kan i relation til de andre beskrives som en *ultimativ fremmed*. Dermed kommer også en hierarkisk struktur til syne mellem partcipanterne: de danske borgere øverst, danske hjemløse i midten og de udenlandske hjemløse i bunden.

Udover de tre partcipanter beskrevet ovenfor kan en fjerde nævnes – nemlig et statsligt vi. På trods af at denne ikke forekommer ifm. de to kategorier, der definerer de resterende, har denne alligevel en betydelig rolle i *stranger-danger*-diskursen, idet det statslige vi i kraft af lovforslagsbehandlingen tilskrives en beskytteridentitet for hhv. de danske borgere og danske hjemløse. I de følgende afsnit vil jeg komme nærmere ind på, hvordan de sociale identiteter knyttet til de fire partcipanter, kommer til udtryk i ordførertalerne.

BESKYTTEREN

Ligesom der i fremsættelsestalen lægges vægt på regeringens ønske om at sætte ind mod de udenlandske hjemløse, skabes der på tværs af talerne en konsensus om det statslige vi som en samfundsbevarende og beskyttende instans. Beskytteridentiteten kommer primært til udtryk gennem Folketingets funktion som lovgivende magt. Trods folketingsmedlemmernes forskellige politiske agendaer fremstår gruppen som en samlet enhed i lovgiverrollen, hvilket udtrykkes gennem pronomielle referencer (*vi*) eller den metonymisk betydningsudvidelse af propriet *Danmark*: fx ”at Danmark skal gå forrest i at samle de omkringliggende lande” (Trine Bramsen, S). Identiteten kommer også til udtryk gennem brug af det possessive pronomen *vores* ifm. stedsbetegnelser og ’danske’ partcipanter: fx ”Vi taler især om østeuropæiske udlændinge, der slår lejr i vores gader, tigger og sågar kræver beskyttelsespenge fra vores danske hjemløse” (Marcus Knuth, V). Sidst men ikke mindst udtrykkes den også gennem aktive sætningskonstruktioner, hvor *vi*’et har agens, hvormed det fremstår som aktivt handlende (se eks. 3 og 4).

- (3) ”Jeg mener, at vi skal løse det her problem i et samarbejde på tværs af kommuner, Folketing og selvfølgelig også EU” (Marcus Knuth, V)
- (4) ”at vi lever i et velfærdssamfund, hvor vi har gjort en masse for, at folk netop ikke skal leve på gaden” (Zenia Stampe, RV)

DE UTRYGGE

I forsøget på at beskytte mod nogen eller noget vil der naturligt også forekomme nogen, der skal beskyttes. Som nævnt i de forrige afsnit fremstår tilstedeværelse af kategorien ’danskhed’ hos partcipanterne, danske borgere generelt og danske hjemløse, afgørende for deres kategorisering som ’utrygge’. I relation til de andre partcipanter etableres de to førnævnte partcipanter som *dem*, *der skal beskyttes*. I kraft af forholdet til beskytteridentiteten ligger der en iboende passivitet i denne rolle, idet agenstilskrivningen typisk vil tilfalde *beskytteren*. Dette kommer også til udtryk i talerne, hvor de to partcipanter ofte fremstilles som grammatisk subjekt i passivkonstruktioner (se eks. 5 og 6) eller tildeles den semantiske rolle som *patient*, dvs. den der påvirkes, i aktive sætninger (se eks. 7).

- (5) ”Det er svært at forsvare, at danske hjemløse blive[r] afkrævet penge af udenlandske hjemløse for at overnatte på gaden i eksempelvis København.” (Trine Bramsen, S)
- (6) ”Det er afgørende at borgerne kan færdes trygt i det offentlige rum” (Søren Pape Poulsen, fremsættelsestale)
- (7) ”Set med mine øjne er det en problemstilling, som kræver en nuanceret tilgang, så man på den ene side rammer det organiserede tiggeri [...], men på den anden side ikke rammer [...] en forhutlet stakkel på gaden, som står og gerne vil bede om en femmer.” (Christina Egelund, LA)

Gennem førstebehandlingen bliver det dog tydeligt, at identiteten som *utryg* og derved beskyttet ikke tilskrives de to partcipanter på samme måde. I talerne ses der en tendens til, at partcipanten, danske borgere, i højere grad end de danske hjemløse tilskrives agens (se eks. 8).

Agenstilskrivningen medfører en selvstændig vilje, hvilket kan tolkes som et tegn på individualisering. Participle danske hjemløse optræder også enkelte steder i aktive sætningskonstruktioner, men da disse alle omhandler den tiggende handling (se eks. 7), fremstår de mere karikerede, og de opnår derfor ikke samme positive konnotationer som individualiseringen medfører (jf. pointerne om *indgruppefavorisering* i introduktionen, Oakes 2004). I stedet får det dem til at fremstå mere sårbare. Den højere grad af individualisering af de danske borgere ift. de danske hjemløse kommer også til syne, ved at førstnævnte er den eneste participant, der optræder i såkaldte *mentale processer*, dvs. ifm. sanseverber. I eks. 8 kommer dette til udtryk gennem en forståelse af processen *at finde sig i noget* som handlingen *at sætte en grænse*, tolket som en handling baseret på sansning/erfaringer. Eks. 9 indeholder et mere traditionelt eksempel på et sanseverbum (*føle*) og fungerer samtidig som en tydelig tilskrivning af identiteten *utryg* til participanten danske borgere.

(8) ”Lovlydige borgere vil ikke finde sig i det.” (Naser Khader, KF)

(9) ”jeg forstår godt, at folk føler sig utrygge ved det.” (Marcus Knuth, V)

Forskellen mellem de to participants tilskrivning af selvstændig vilje kan tolkes som værende grundet i den tidligere nævnte differentiering mellem de to grupper (se afsnittet *participanter og sociale identiteter*). Den mindre grad af selvstændig vilje og derved individualisering tilskrevet de danske hjemløse ift. danske borgere generelt kan dermed ses som et udtryk for den iboende fremmedhed, der ligger i fraværet af ’bolig’ (Ahmed 2000).

DE UTRYGHEDSSKABENDE FREMMEDE

Som det også kommer til udtryk i de forrige afsnit, ligger det generelle fokus i lovforslagsbehandlingerne på de udenlandske hjemløse. Poulsens tilskrivning af gruppen som *utryghedsskabende fremmede* (se uddrag 1) danner den diskursive ramme for lovforslagsbehandlingerne. Dermed er det også denne der diskuteres, når ordførere (på vegne af deres parti) enten støtter op om lovforslaget eller tager afstand fra det. Ift. repræsentationen af participanten på tværs af talerne betyder dette, at der er stor variation i benævnelserne af gruppen, og i hvilken grad medlemmer af denne tilskrives agens. Uddrag 10 og 11 er eksempler på de tilfælde, hvor ordførere støtter op om lovforslaget. Det kommer til udtryk sprogligt, ved at participanten tilskrives agens og tillægges klare negative konnotationer forbundet med frygt, bl.a. udtrykt gennem valg af verber (’stjæler’ og ’truer’), substantiver (’romaer’) og adjektiver (’kriminelle’).

(10) ”Romaerne, der camperer i lejre i danske byers parker, som stjæler og truer og efterlader affald og det, der er værre” (Martin Henriksen, DF)

(11) ”... men den tryghed er faktisk de seneste somre, men især den her sommer, blevet sat under pres fra kriminelle, udenlandske hjemløse, der kommer hertil og skaber utryghed i gaderne.” (Marcus Knuth, V)

Agenstilskrivningen medfører derudover en præsupposition om de udenlandske hjemløse som handlende ud fra egen fri vilje, og at de derved er i en situation, der er selvforskyldt. Ligesom

associationerne knyttet til nominalerne i tabel 1 (se afsnittet *participanter og sociale identiteter*), kan ovenstående ses som værende med til at styrke fremmedgørelsen af gruppen.

Blandt modstanderne af lovforslaget ses der en tendens til at fraskrive *participanten* agens ved eks. at gøre den til *patient* (se eks. 12 og 13). Med agensfraskrivelsen bliver de udenlandske hjemløses situation gjort til et samfundsproblem, og ansvaret fjernes fra gruppen selv. Dette kan ses som et ønske om at fjerne fokus fra kategorien 'danskhed' og i stedet rette det mod de problematikker fraværet af bolig medfører. Man kan argumentere for, at de udenlandske hjemløse med dette bringes tættere på indgruppen. Og i sidste ende kan det tolkes som et forsøg på at tilføre et humanitært fokus på gruppen og derved skrive dem ind i samme sociale identitet som de danske hjemløse – som nogen, der skal beskyttes.

- (12) "Ja, det er et problem med de mange udenlandske hjemløse [...]. Det er det for de pågældende selv, og det er det for byen [København]" (Holger K. Nielsen, SF)
- (13) "Det vil ramme lige præcis den forhutlede mand [...] uanset om vedkommende er dansk eller udlænding" (Carolina Magdalene Maier, ALT)

De ovenstående to eksempler kan ses som et forsøg på at nedbryde den diskursive ramme ved at ændre indholdet af den problematik, lovforslaget sætter fokus på, og derved et forsøg på at skabe en ny diskurs omkring de udenlandske hjemløse. Eftersom lovforslaget endte med at blive stemt igennem, kan man dog argumentere for, at dette ikke lykkedes, og at *stranger-danger*-diskursen i stedet opnår hegemoni gennem sin juridiske status.

Diskussion

Ud fra analysen er det blevet tydeligt, at idéen om velfærdsstaten som et dansk samfundsideal spiller en central rolle i den *stranger-danger*-diskurs, der fremføres under førstebehandlingen af tiggeriloven af 2017. Den fremmedgørelse og præsentation af de udenlandske hjemløse som *utryghedsskabende*, der forekommer i talerne, kan ses som et direkte udtryk for en kamp for bevarelse af idealet, i situationer hvor idealet udfordres. Diskursen fremlægger også de karakteristika, der i denne kontekst kan siges at definere hhv. den danske indgruppe og udgruppe på baggrund af kategorierne 'danskhed' og 'bolig'. De to kategorier kan derudover bruges til at synliggøre det sociale hierarki, der præger diskursen; hvor 1) danske borgere grundet tilstedeværelsen af 'danskhed' placeres øverst, 2) danske hjemløse placeres i midten, i kraft af tilstedeværelsen af 'danskhed' og den iboende risiko for fremmedgørelse gennem fraværet af 'bolig', og 3) de udenlandske hjemløse placeres nederst grundet fraværet af begge kategorier. Hierarkiet er desuden med til at definere sidstnævnte som de ultimativt fremmede.

Identifikationen af samfundets ind- og udgrupper i *stranger-danger*-konteksten medfører også en sproglig kamp for menneskeliggørelse. I analysen af talerne sås der tegn på en højere grad af agensstilskrivning hos de *participanter*, der blev tilskrevet enten beskytteridentiteten eller rollen som utryghedsskabende fremmed. Men hvor førstnævnte i høj grad var repræsenteret med individualiserende elementer, blev sidstnævnte i højere grad generaliseret. Dette kan ses som et

udtryk for en generel indgruppefavorisering, gennem bl.a. generalisering over individer tilskrevet udgruppen, det, som Oakes (2004:104) beskriver som *the outgroup homogeneity effect*. Udover at generalisere kan effekten medføre en dehumanisering og overdreven stereotypisering af gruppen. I førstebehandlingen kan man se tegn på dette i de taler, hvor der udtrykkes støtte til lovforslaget. Der ses også forsøg på at mindske afstanden mellem ind- og udgruppe. Disse kommer til udtryk i de taler, hvor lovforslaget afvises, og er i højere grad præget af en menneskeliggørelse af de udenlandske hjemløse (jf. eks. 13). Dog formår disse ikke at nedbryde *stranger-danger*-diskursen, hvilket bl.a. kommer til udtryk i det faktum, at forslaget blev stemt igennem.

Den sproglige dehumanisering af udgruppen kan ses som en metode til at retfærdiggøre ellers etisk uforsvarlige forsøg på at fjerne bestemte socialgrupper fra gadebilledet gennem argumentet om bevarelse/beskyttelse af idealsamfundet. Man kunne indvende, at lovforslaget ikke var baseret på et fremmedfjendsk grundlag, men derimod udelukkende forsøgte at gøre op med et reelt samfundsproblem – at der i større byer sås en stigning i udenlandske hjemløse. Et sådant argument forklarer dog stadig ikke, hvorfor de udenlandske hjemløse opfattes som særligt utryghedsskabende. Derimod indeholder det stadig en forståelse af det homogene samfund (her velfærdsstaten og tilstedeværelse af 'danskhed') som værende trygt og fare som kommende udefra. Derved tilskrives det kendte stadig en tryghed, der kun kan brydes af en fremmedes indtrængen (jf. Ahmed 2000: 36). Udlægningen af tilstedeværelsen af de udenlandske hjemløse som et samfundsproblem spiller således stadig ind i *stranger-danger*-diskursen, hvor kun de normopfyldendes frygt legitimeres. Derudover fraskriver diskursen de udenlandske hjemløse muligheden for at have et tilhørsforhold til landet, idet de udlægges som samfundsinficerede fremfor som en del af samfundet. Lignende udlægninger er også set ifm. den krisediskurs (Greussing & Boomgarden 2017), der blev fremført under den store stigning i asylansøgere, der sås i 2015 (fra ca. 600.000 i 2014 til ca. 1,3 mio. i 2015, Eurostat 2021). Stigningen blev flere steder omtalt af både medier og politikere som en "flygtningekrise", hvormed de asylansøgende gik fra at være samfundets problem til at være et problem, der inficerede samfundet. I både krisediskursen og "stranger danger"-diskursen ligger der derved en ansvarsfraskrivelse, som legitimerer kriminaliseringen af de hjemløse fremfor at hjælpe dem ud af tilstanden (Ahmed 2000).

Det er værd at bemærke, at trods *stranger-danger*-diskursen og dens iboende fokus på bevarelse af samfundsidealet afhænger fremstillingen af migranter som utryghedsskabende også af landets socioøkonomiske forhold på det gældende tidspunkt. Da der fx var mangel på arbejdskraft i Danmark i 60'erne og start 70'erne, var der en mere imødekommende politisk diskurs mod migranter (Edgar et al 2004; i Skensved et al. 2018). Eftersom efterspørgslen på arbejdskraft udefra har ændret sig, og de nutidige migranter derfor står i en mere sårbar position end tidligere, har den politiske diskurs også forandret sig. Man kan derfor argumentere for at graden af behovet for bevarelse af samfundsidealet også afhænger af, i hvor høj grad det bliver udfordret.

I denne undersøgelse er *stranger-danger*-diskursen og idéen om velfærdsstaten som idealsamfund blevet belyst ud fra lovgivningsprocessen omkring tiggeriloven af 2017. Diskurser baseret på frygten for afvigelser og udfordringer af idealer forekommer dog i mange andre sammenhænge, hvorfor resultaterne fra denne undersøgelse eventuelt også vil kunne bruges i andre kontekster. Et

eksempel kunne være den måde samfundet forholder sig til individer, der i forskellig grad afviger fra idealet om den sunde, ”normale” krop. Er der et ideal, vil dem, der tilbyder dette ofte gøre, hvad der står i deres magt for at bekæmpe modbeviser af dette (Ahmed 2000: 27). Derudover kunne det være interessant for fremtidige undersøgelser at undersøge danskhedskategoriens rolle i samfundsdebatten. Kategorien danner nemlig også grundlag for mange andre sager, såsom GhettoLOVEN af 2018 og dagpengereformen af 2021, og den dertilhørende systemiske diskrimination af personer med ikke-vestlig baggrund.

Konklusion

Formålet med denne undersøgelse har været at belyse, hvordan den ahmedske *stranger-danger*-diskurs kommer til udtryk i en dansk kontekst. Dette har jeg gjort ved at undersøge, hvordan frygt som fænomen forekommer under lovforslagsbehandlinger af tiggeriloven af 2017, og hvordan den påvirker, hvilke sociale identiteter de involverede partcipanter tilskrives. Den kritiske diskursanalyse af talerne i førstebehandlingen af lovforslaget viste, at tilstedeværelse eller fravær af kategorierne ’danskhed’ og ’bolig’ var afgørende for, hvilken identitet partcipanterne blev tilskrevet, og derved også deres position i det sociale hierarki. Den diskursive ramme for lovforslagsbehandlinger var i høj grad præget af en portrættering af udenlandske hjemløse som *utryghedsskabende fremmede*. Denne identitetstilskrivning sås bl.a. som grundet idealforestillingen af den danske velfærdsstat som et sikkerhedsnet for samfundets beboere, idet tilstedeværelsen af de udenlandske hjemløse bliver et billede på velfærdssamfundets endeligt, og forsøget på at bevare idealet medfører et ønske om at fjerne det udfordrende element. Tiggeriloven af 2017 og den lovgivende proces omkring den kan dermed ses som et illustrativt eksempel på, hvordan den ahmedske *stranger-danger*-diskurs også kan (re)produceres på et politisk plan.

Bemærkning

Citater fra hhv. fremsættelsestalen og ordførertalerne i analysen refererer alle til L 215 (2016-2017).

Referencer

- Ahmed, S. (2000). *Strange Encounters*. London: Routledge.
- Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion* (2. udgave). Edinburgh: Edinburgh University.
- Andersen, T. & Holting, A. (2015). *Teksten i grammatikken*. Odense: Syddansk Universitet.
- Brems, E. & Timmer, A. (2016). *Stereotypes and Human Rights Law*. Cambridge: Intersentia.
- Durkheim, E (2005). *Den sociologiske metodes regler*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Edgar, B., Doherty, J. & Meert, H. (2004). *Immigration and homelessness in Europe*. Bristol: Policy Press.
- Eurostat (2021). *Eurostat: Asylum and first-time asylum applicants by citizenship, age and sex – annual aggregated data (rounded)* [datasæt]. Lokaliseret d. 01.02.2021 på: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYAPPCTZA_custom_507348/default/table?lang=en

- Fairclough, N. (2001). The Discourse of New Labour: Critical discourse analysis. I M. Wetherell (red.). *Discourse as data: a guide for analysis* (229-266). London: Sage and the Open University.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Goffman, E. (2014) *Stigma: om afvigernes sociale identitet*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Granov, K. & Andersen, A (2020). *Velfærdsstaten*. Lokaliseret d. 28.09.2021 på: <https://faktalink.dk/titelliste/velfaerdsstaten>
- Greussing, E. & Boomgaarden, H. (2017). Shifting the refugee narrative? An automated frame analysis of Europe's 2015 refugee crisis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43 (11), 1749–1774.
- Hübinette, T. & Lundström, C. (2014). Three phases of hegemonic whiteness. *Social Identities*, 20 (6), 423-437.
- Jiwani, Y., & Richardson, J. E. (2011). Discourse, ethnicity and racism. I Teun van Dijk (red.), *Discourse studies: A multidisciplinary introduction* (s. 241-262). London: SAGE Publication.
- L 215 (2016-2017). Forslag til lov om ændring af straffeloven: Skærpelse af straffen for utryghedsskabende tiggeri (fremsættelse, 1. d. 02/06/2017 og 2. behandling d. 14/06/2017). Hentet fra: <https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/1215/index.htm>
- Larsen, N (1969). *Passing*. Philadelphia: Negro University Press.
- Oakes, P. (2004). The Root of all Evil in Intergroup Relations? Unearthing the Categorization Process. I M.B. Brewer & M. Hewstone (red.), *Social Cognition* (s. 102-119). Oxford: Blackwell.
- Sacks, H. (1992). *Lectures on Conversation*, "Lectures 11-13, 1967: Category-bound activities" (568-589). Oxford: Blackwell.
- Skensved, E., Nissen, G. & Kufahl, R. (2018). *Governing Homeless European Migrants in Copenhagen: An Analysis of the Political and Juridical Responses to the Presence of Homeless European Migrants in Copenhagen* [speciale]. Aalborg Universitet. Lokaliseret d. 16.11.2021 på: [https://projekter.aau.dk/projekter/en/studentthesis/governing-homeless-european-migrants-in-copenhagen\(4a72bd36-f78d-44b7-a61a-0456b55ad0c1\).html](https://projekter.aau.dk/projekter/en/studentthesis/governing-homeless-european-migrants-in-copenhagen(4a72bd36-f78d-44b7-a61a-0456b55ad0c1).html)
- Tiggeriloven (2017). Lov om ændring af straffeloven: skærpelse af straffen for utryghedsskabende tiggeri. (Lov nr. 753 af 19/06/2017). Lokaliseret d. 16.11.2021 på: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/753>
- Van Dijk, T. (2005). *Racism and Discourse in Spain and Latin America*. Amsterdam: John Benjamins.
- Zoneforbuddet (2018). Lov om ændring af lov om politiets virksomhed: udvidet bemyndigelse til at fastsætte regler om zoneforbud (Lov nr. 131 af 27/02/2018). Lokaliseret d. 16.11.2021 på: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/131>.